

НОВІ ЗНАХІДКИ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КЕРАМІКИ

Тетяна ПОЗИВАЙ (Кіровоград)

У цій публікації подається інформація про результати розвідки трипільських пам'яток археологічної експедиції Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка 2003 року.

The information about the results of service of Thrypolian sights in 2003 of archaeological expedition of the Kirovograd state pedagogical university named after Vladimir Vynnychenko is given in this publication.

З моменту відкриття трипільської культури (1893 р.) пройшло чимало часу. За ці роки знайдено тисячі й розкопано сотні пам'яток [2, 6]. Зібрано та опубліковано значну кількість різноманітного матеріалу [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8], виявлення якого триває. Відкриваються все нові пам'ятки однієї з найяскравіших землеробських культур енеолітичної доби. Завдяки узагальненню відомих та нововиявлених знахідок доповнюється, домальовується, оцінюється або ж і переосмислюється місце та значення пам'яток трипільської культури в стародавній історії не лише України, а і Східної Європи.

В енеолітичну добу пам'ятки ранньоземлеробських культур Трипільля – Кукутені були поширені на значних територіях – від румунського Прикарпаття на заході до Середнього Подніпров'я на сході [1, 55]. Протягом усього часу існування трипільських племен ареал їхнього розселення змінювався. Перші племена трипільців на означених територіях з'являються наприкінці раннього (з кінця V тис до н.е.) періоду культури й поступово заселяють усю лісостепову зону, просуваючись до Дніпра.

З 80-х років XX століття ведуться інтенсивні дослідження пам'яток трипільської культури в межиріччі Південного Бугу та Дніпра такими відомими вченими, як Є.В. Цвек,

М.М. Шмаглій, Т.Г. Мовша, В.А. Круц, М.Ю. Відейко та ін. [3; 4; 5]. На думку фахівців, у цьому ареалі в різних часових рамках проживали три різні групи племен трипільської культури [4, 118]. У ході систематичного вивчення був простежений процес розселення трипільців у регіоні, зростання їхнього економічного потенціалу, зміни в соціальному устрої [7, 100].

На початку етапу В-II трипільські племена виходять до Середнього Дніпра, а з переходом до пізнього етапу С-I на Правобережжі розселяються до гирла Прип'яті й частково переходять на лівий берег. Ця група племен, що зберігала протягом всієї історії ранньотрипільські традиції оздоблення кераміки заглибленим орнаментом, в археологічному втіленні отримала умовну назву «східного ареалу» трипільської культури [5, 69]. На етапі В-II у межиріччя Південного Бугу і Дніпра переселяється з Подністров'я інша група племен – з традицією виготовлення розписного посуду (племена «західного ареалу»). Наприкінці етапу С-I сюди ж з Подністров'я проникає ще одне об'єднання трипільського населення (косенівська локальна група). Саме тут знаходиться одне з найяскравіших поселень-протоміст – Володимирівка Новоархангельського району на Кіровоградщині. Воно розташоване на правому березі р. Синюхи (ліва притока Південного Бугу). В означеному регіоні знаходяться і такі відомі пам'ятки, як Полонисте, Перегонівка, Жакчик, Андріївка.

Восени 2003 року членами археологічної експедиції Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка були здійснені розвідки в Новомиргородському (в околицях сіл Андріївка та Лекареве, басейн р. Велика Вись) та Голованіському (в околицях сіл Полонисте та Перегонівка, басейн р. Синюхи) районах. Відкриті тут поселення можуть бути віднесені до середнього етапу трипільської культури.

У ході розвідки виявлено фрагменти посуду – мисок, кубків, кратероподібних посудин, а також фрагменти антропоморфної та зооморфної пластики та знарядь праці з каменю.

Серед знахідок кількісно переважає кераміка. За низкою техніко-технологічних, морфологічних, стилістичних і функціональних ознак її можна поділити на кухонну та столову. Кухонний посуд – це в основному вінця горщиків з розчісами із суміші світлої глини з домішками піску та дрібно потовченої дресви. Аналогії такому посуду відомі, зокрема, на поселенні Ялтушків I (Барський район Вінницької області) [8, 93].

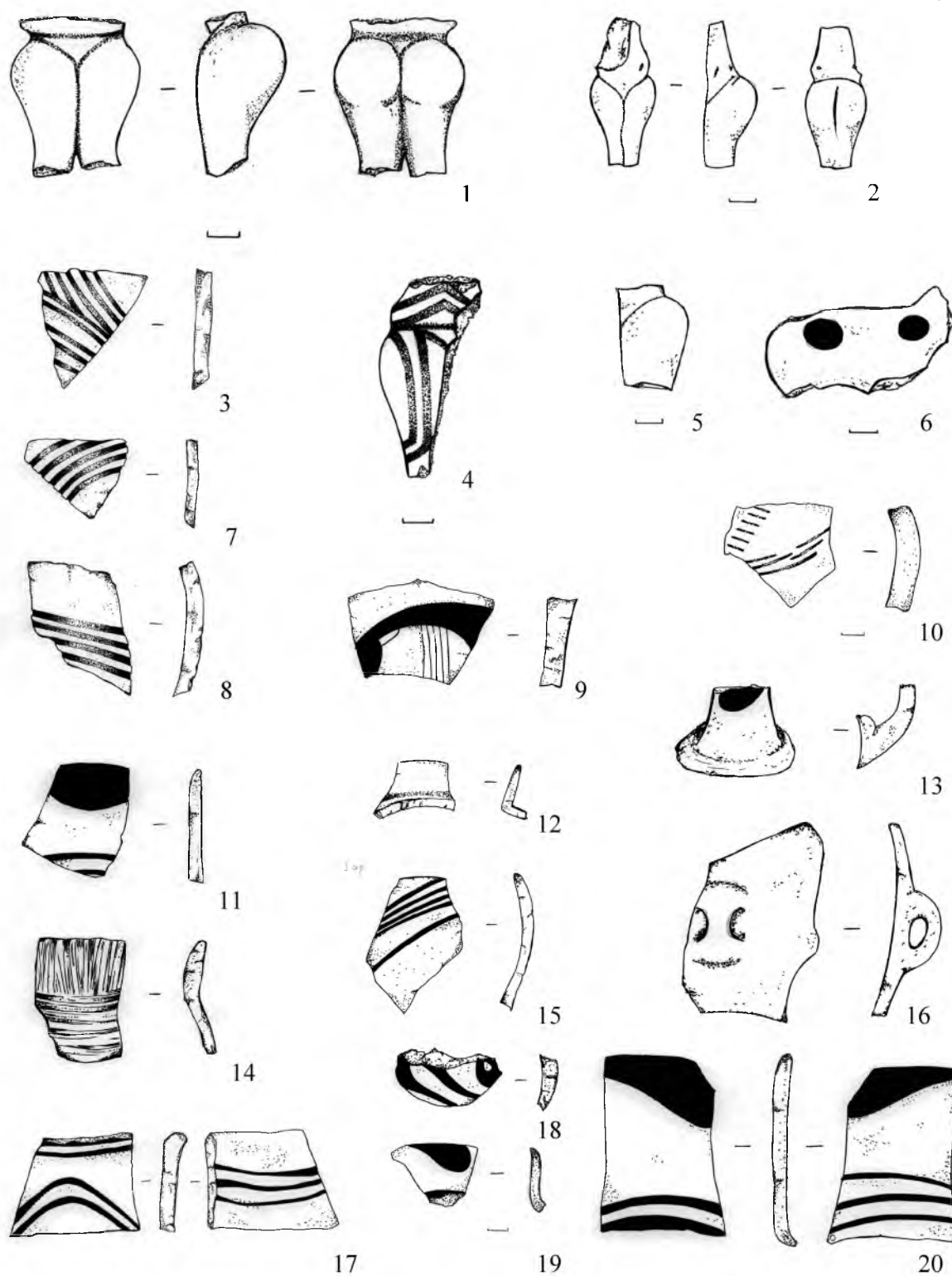
Столова кераміка вироблялась із суміші білої та червоної глини з домішками піску та дресви. Посуд тонкостінний, ретельно виліплений. Зовнішня поверхня (у мисок – внутрішня) добре заглажена і вкрита тонким шаром ангобу. Має місце фарбування поверхні горщиків у жовтогарячий чи блідо-жовтий кольори з монохромним малюнком чорною (темно-брунатною) фарбою. У колекції знахідок є також уламки кераміки з прокресленим орнаментом (пізній етап).

Відповідне місце належить глиняній антропоморфній та зооморфній пластичі. Під час розвідки виявлено фрагменти трьох жіночих фігурок та фігурки бичка (?). Статуетки виготовлено з червоної та жовтої глини з домішками піску. За стилістикою зображень ці знахідки можна віднести до середнього етапу трипільської культури. Таке датування підтверджується численним керамічним матеріалом. Можливо, трипільські статуетки зображують сакралізованих предків, що свідчить про існування магічних ритуалів, пов'язаних з їхнім виготовленням та використанням.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Відейко М.Ю. Протоміста Трипільської культури: 4200 – 2700 до н.е. // Археологія у Києво-Могилянській Академії. – К., 2003. – 183 с.
2. Відейко М.Ю. Трипільська цивілізація. – К., 2003. – 184 с.
3. Збеневич В.Г., Шумова В.А. Трипольская культура Среднего Поднестровья в свете новых исследований // Первобытная археология: Сб. науч. тр. – К., 1989. – С. 86 – 97.
4. Круц В.А. К истории населения трипольской культуры в междуречье Южного Буга и Днепра. // Первобытная археология: Сб. науч. тр. – К., 1989. – С. 106 – 117.

ТАБЛИЦЯ

Знахідки трипільської кераміки

1, 4, 10 – Андріївка (Новомиргородський район); 9, 17 – Лекареве (Новомиргородський район); 2, 3, 5, 6, 7, 8, 11, 13, 14, 16, 18, 19, 20 – Перегонівка (Голованіський район);

5. Мовша Т.Г. Две параллельные линии развития трипольской этнокультурной области (этапы VI-СІ) // Новейшие открытия советских археологов. К., 1975.– Ч. 1. – С. 69 – 70.
6. Полищук Л.Ю. О мисках трипольского поселения Петрены // Археологические памятники Северо-Западного Причерноморья. Сб. науч. тр. – К., 1982. – С. 93 – 100.
7. Цвек Е.В. Буго-днепровский вариант восточнотрипольской культуры (К проблеме выделения культур и локальных вариантов Триполья) // Первобытная археология: Сб. науч. тр. – К., 1989. – С. 97 – 106.
8. Шумова В.О., Рижев С.М. Трипільська культура Поділля у світлі нових даних // Археологія у Києво-Могилянській Академії. – К., 2003. – 183 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Позивай Тетяна Дмитрівна – асистент кафедри історії України КДПУ ім. В. Винниченка, здобувач відділу давньоруської та середньовічної археології Інституту археології НАН України.

Наукові інтереси: середньовічна історія та археологія України.